

اللهم عجل لوليک الفرج

پژوهشی کوتاه در

دعای امام رضا علیه السلام برای امام عصر عجل الله تعالی فرجه الیوم

معروف به دعای "اللهم اذفع عن ولیک"

زهیر دهقانی آرانی

۱۳۹۱

بسم الله الرحمن الرحيم

چکیده

ادعیه رسیده از جانب ائمه معصومین (علیهم السلام) علاوه بر جنبه عبادی، حاوی نکات برجسته اعتقادی و تربیتی است. دعای شریفی که از امام رضا (علیه السلام) جهت دعا برای امام عصر (علیه السلام) نقل شده است، نیز مجموعه ای از نکات سودمند تربیتی و عقیدتی است که بررسی آنها در جهت شناخت ابعاد شخصیتی امام زمان (علیه السلام)، اهداف و جوانب قیام ایشان و نیز وظایف منتظران مفید است. این مقاله با بررسی مختصر سندی و متنی، نگاهی به این ابعاد داشته و در جهت بررسی برخی ابهامات در عبارات دعاست.

کلیدواژه ها: دعای امام رضا (علیه السلام) برای امام عصر (علیه السلام)، امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، امام عصر (علیه السلام)

۱- دعا و جایگاه آن نزد امام رضا (علیه السلام)

همانگونه که از آیات قرآن و روایات برداشت می‌شود، دعا در فرهنگ اسلامی جایگاه بلندی دارد؛ چنانچه امام رضا (علیه السلام) دعا را سلاح مؤمن و یکی از پایه های دین معرفی می‌نماید و از قول پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نقل می‌کند: "الدُّعَاءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ وَ عِمَادُ الدِّينِ وَ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ" با این دیدگاه دعاهاى مختلفى در کتب روایى و ادعیه، از امام هشتم نقل گردیده که برخی از خود ایشان صادر شده و بعضی نیز به اجداد طاهرين خود منتسب نموده‌اند. از جمله ادعیه‌ای که مستقیماً از خود ایشان روایت گردیده می‌توان به مواردی همچون دعا برای فرج و رفع گرفتاری، دعای عافیت، دعای گمشده و برخی ادعیه مختصر دیگر اشاره کرد.^۲

۲- دعای امام رضا (علیه السلام) برای امام عصر (علیه السلام)

وجود امام عصر (علیه السلام) از زمان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و پس از آن در زمان ائمه طاهرين (علیهم السلام) مورد توجه و عنایت آن گرامیان بوده و علاوه بر معرفی ویژگیهای فردی و قیام ایشان، جملاتی را در قالب دعا نسبت به ایشان بیان نموده‌اند. از جمله ادعیه‌ای که از ائمه (علیهم السلام) در مورد امام زمان (علیه السلام) نقل شده می‌توان به دعای امام سجاد (علیه السلام) در روز عرفه، دعای امام صادق (علیه السلام) در بعد از نماز ظهر و نیز در صبح بیست و یکم ماه رمضان، دعای امام کاظم (علیه السلام) بعد از نماز عصر و دعای امام حسن عسکری (علیه السلام) برای آن حضرت اشاره نمود.

از جمله این ادعیه دعای معروفی است که شیخ طوسی ره با سند خود از امام رضا (علیه السلام) نقل می‌نماید. این دعا شامل بخشهایی همچون معرفی ایشان، دعا برای حفظ و سلامتی ایشان، دعا جهت ظهور و تحقق آرمان الهی

- عیون أخبار الرضا علیه السلام؛ ج ۲؛ ص ۳۷ - در روایت دیگری از امام رضا ع که در کافی آمده دعا به عنوان سلاح انبیاء نیز معرفی گردیده. رک: الکافی، ج ۲، ص: ۴۶۸

- رک مسند الإمام الرضا علیه السلام ابتدای جلد ۲

۳ - وَ أَقِمَّ بِهِ كِتَابَكَ وَ حُدُودَكَ وَ شَرَّاعَكَ وَ سَنَّ رَسُولَكَ، - صَلَّوْا تَكَ اللَّهُمَّ عَلَيْهِ وَ آلِهِ؛ صحیفه کامله سجادیه امام سجاد (علیه السلام) دعای ۴۷.

۴ - اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ لَوْلِيكَ الْفَرَجَ وَ الْعَافِيَةَ وَ النَّصْرَ؛ فلاح السائل و نجاح المسائل، ص: ۱۶۸.

۵ - وَ أَنْ تَأْتِيَ الْفَرَجَ مِنْ بَفْرَجِهِ فَفَرَجُ أَوْلِيَّائِكَ وَ أَصْفِيَّائِكَ مِنْ خَلْقِكَ؛ اقبال الاعمال، ص ۲۰۰؛ بحار الانوار، ج ۹۵، ص ۱۵۷.

۶ - وَ أَنْ تُعَجِّلَ فَرَجَ الْمُنتَقِمِ لَكَ مِنْ أَعْدَائِكَ وَ أَيْجِزْ لَهُ مَا وَعَدْتَهُ؛ مصباح المتهدد و سلاح المتعبد؛ ج ۱؛ ص ۷۴.

۷ - مهج الدعوات و منهج العبادات، ص: ۲۷۳

۸ - برداشت شده از کتاب آثار و برکات دعا برای امام زمان علیه السلام نوشته آیت الله محمد تقی اصفهانی، انتشارات مسجد مقدس جمکران،

چاپ اول زمستان ۱۳۸۸

۹ - جهت استحضار خوانندگان گرامی اصل این دعا به روایت مصباح المتهدد شیخ طوسی ره در ضمیمه مقاله آمده است.

ایشان و نیز آرزوی دعاکننده برای همراهی با ایشان می‌باشد. نکته جالب در مورد این دعا این است که راوی روایت -یونس بن عبدالرحمن- در ابتدای آن با عبارت "كَانَ يَأْمُرُ بِالْدُعَاءِ لِصَاحِبِ الْأَمْرِ هَذَا" نشان می‌دهد که امام رضا (علیه السلام) مداوماً به خواندن این دعا امر می‌فرمودند. (ماده امر به همراه ماضی استمراری) این توصیه یادآور سفارش حضرات معصومین (علیهم السلام) به کثرت دعا برای فرج است که در روایات آمده است.

این نوشتار برآنست که به اختصار به بررسی این دعای شریف بپردازد. در این راستا ابتداءً نگاهی به سند دعا، شکل‌های نقل دعا و نیز تفاوت نسخه‌ها شده است. در ادامه و در بخش بررسی محتوایی، دلایلی در اختصاص دعا در حق امام عصر (علیه السلام) آورده شده و صفات و ویژگی‌های ایشان که در دعا ذکر شده مورد بررسی قرار گرفته است. گامها و نتایج ظهور و نیز وظایف شیعیان و منتظران که از این دعا برداشت می‌شود، مطلب بعدی مورد بحث در این نوشتار است. در انتها نیز سعی شده به شبهات و ابهاماتی که از عبارات دعا برداشت می‌شود، پاسخ مناسب داده شود و به نکات دیگری که در دعا قابل توجه و بررسی است، اشاره گردد.

امید که این نوشتار گامی در جهت استفاده از کلام ائمه معصومین (علیهم السلام) برای شناخت امام عصر (علیه السلام) بردارد و مورد رضایت آن حضرت قرار گیرد.

---

۱۰ - به عنوان نمونه "وَ أَكثُرُوا الدُّعَاءَ بِتَعْجِيلِ الْفَرَجِ فَإِنَّ ذَلِكَ فَرَجُكُمْ" - کمال الدین و تمام النعمة؛ ج ۲؛ ص ۴۸۵

الف- بررسی سند و نسخه‌های دعا

گرچه شاید در بدو امر بررسی سند در ادعیه مهم به نظر نرسد و یا با قاعده تسامح در ادله سنن لزومی بر آن دیده نشود، ولی به هر حال باید توجه داشت اطمینان به صدور دعا از معصوم (علیه السلام) و مأثور بودن آن، تأثیر قلبی بر شخص دعاکننده دارد و مهمتر از آن اینکه در برخی ادعیه -همچون دعای کنونی- برخی مطالب عقیدتی نیز عنوان گردیده که طبعاً قبول این موارد بدون بررسی سند معقول به نظر نمی‌رسد. به این علت ابتدا نگاهی به نسخه‌های دعای مورد بحث (و ادعیه مشابه) و اسناد آنها می‌شود و در ادامه تفاوت این نسخه‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نسخه‌های دعا

دعای منقول از امام رضا (علیه السلام) در مورد امام عصر (علیه السلام) که با عبارت "اللهم ادفع عن وليك" آغاز می‌شود، به دو صورت در کتب روایی و دعایی نقل شده است:

۱. نسخه شیخ طوسی ره: شیخ با عبارت "رَوَى يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ الرَّضَا (علیه السلام) كَانَ يَأْمُرُ بِالْدُّعَاءِ لِصَاحِبِ الْأَمْرِ بِهَذَا" این دعا را در کتاب مصباح المتهجد می‌آورد و بدین ترتیب طریق کامل خود به راوی روایت (يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ) را در این کتاب ذکر نمی‌کند ولی در کتب دیگر خود در ضمن بخش مشیخه به طرق خود به راوی اشاره نموده است. از جمله در تهذیب الاحکام می‌فرماید:

و ما ذكرته في هذا الكتاب عن يونس بن عبد الرحمن فقد اخبرني به الشيخ ابو عبد الله محمد بن محمد بن النعمان عن ابي جعفر محمد بن علي بن الحسين عن ابيه و محمد بن الحسن عن سعد بن عبد الله و الحميري و علي بن ابراهيم بن هاشم.

عن اسماعيل بن مرار و صالح بن السندي عن يونس و اخبرني الشيخ أيضا و الحسين بن عبيد الله و احمد بن عبدون كلهم عن الحسن بن حمزة العلوي عن علي بن ابراهيم عن محمد بن عيسى بن عبيد عن يونس، و اخبرني به أيضا الحسين بن عبيد الله عن ابي المفضل محمد بن عبد الله بن محمد بن عبيد الله بن المطلب الشيباني عن ابي العباس محمد بن جعفر بن محمد الرزاز عن محمد بن عيسى بن عبيد اليقطيني عن يونس بن عبد الرحمن.

در مشیخه استبصار نیز طریق ذکر شده به یونس بن عبدالرحمن شبیه مشیخه تهذیب با تفاوتی اندک است. همانگونه که مشاهده می‌شود طرق شیخ به یونس بن عبدالرحمن - که خود از اجله صحابه بوده است - کثیر و قوی است و مشکل خاصی ندارد. از آنجا که بحث بیشتر در مورد سند این دعا تخصصی بوده و از حوصله این نوشتار خارج است، به همین مقدار بسنده می‌شود. کفعمی در بلد الامین و مصباح با همین شکل و از قول طوسی ره دعا را نقل نموده‌اند.

البته لازم به ذکر است سید بن طاووس در جمال الاسبوع در هنگام ذکر این دعا برای سلسله سند آن چنین می‌فرماید:

حَدَّثَنِي الْجَمَاعَةُ الَّذِينَ قَدَّمْتُ ذِكْرَهُمْ فِي عِدَّةِ مَوَاضِعَ مِنْ هَذَا الْكِتَابِ بِإِسْنَادِهِمْ إِلَى جَدِّي أَبِي جَعْفَرِ الطُّوسِيِّ ... قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي جَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَالْحَمِيرِيِّ وَعَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّقَّارِ كُلِّهِمْ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ إِسْمَاعِيلِ بْنِ مَوْلِدٍ [مَرَارٍ] وَصَالِحِ بْنِ السَّنْدِيِّ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَرَوَاهُ جَدِّي أَبُو جَعْفَرِ الطُّوسِيُّ فِيمَا يَرَوِيهِ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بَعْدَهُ طَرِقَ تَرَكْتُ ذِكْرَهَا كَرَاهِيَةً لِلإِطَالَةِ فِي هَذَا الْمَكَانِ يَرَوِي عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ...

ظاهراً کلام ابن طاووس همان مشایخ طوسی به یونس بن عبدالرحمن باشد که به نحو صریح آنها را در طی روایان این دعا ذکر می‌نماید. اگر قول ابن طاووس را در زمینه سند دعا بپذیریم، از آنجا که دو نفر از روایان این دعا به نام ابن ابی الجید و اسماعیل بن مولد، افرادی مجهول و ناشناخته هستند، سند روایت به سبب آنها ضعیف و دچار اشکال می‌شود. لازم به ذکر است بحار الانوار مجلسی نیز این دعا را با سند فوق آورده است.

۲. نسخه دوم سید ابن طاووس ره: سید بن طاووس پس از ذکر دعا به طریق شیخ طوسی ره و پس از تلاش برای رفع برخی شبهات وارد بر آن، به نوع دیگر نقل این دعا به طریقی دیگر اشاره می‌کند که بازهم راوی آن یونس بن عبدالرحمن است:

-
- ۱۲ - الإستبصار فیما اختلف من الأخبار؛ المشیخة؛ ص ۳۳۶ و ۳۳۷
- ۱۳ - وی از اصحاب امام کاظم (علیه السلام) و امام رضا (علیه السلام) بوده و توسط صاحبان کتب رجالی توثیق شده و کسی است که امام رضا (علیه السلام) در سه موضع به وی وعده بهشت و به وکیل قمی خود دستور اخذ دین از وی را داده‌اند. همچنین بنا به نقل فضل بن شاذان، امام رضا (علیه السلام) او را همچون سلمان عصر خود معرفی می‌نمایند. رک رجال شیخ طوسی ص ۳۶۴ و ۳۹۴ - نجاشی ص ۳۱۱ - کشی ص ۲۰۳ و ۳۰۱
- ۱۴ - همان
- ۱۵ - البلد الامین و الدرر الحصین؛ ص ۸۱
- ۱۶ - المصباح کفعمی؛ ص ۵۴۸
- ۱۷ - جمال الاسبوع بکمال العمل المشروع؛ ص ۵۰۶ و ۵۰۷
- ۱۸ - بحار الأنوار؛ ج ۹۲؛ ص ۳۳۰

مَا حَدَّثَ بِهِ الشَّرِيفُ الْجَلِيلُ أَبُو الْحُسَيْنِ زَيْدُ بْنُ جَعْفَرِ الْعَلَوِيِّ الْمُحَمَّدِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ إِسْحَاقُ بْنُ الْحُسَيْنِ [الْحَسَنُ الْعَلَوِيُّ] الْغُفَرَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّامٍ بْنِ سَهِيلِ الْكَاتِبِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَالِكِيِّ جَمِيعًا عَنْ شُعَيْبِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَالِكِيِّ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مَوْلَانَا أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ كَانَ يَأْمُرُ بِالِدُعَاءِ لِلْحُجَّةِ صَاحِبِ الزَّمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَكَانَ مِنْ دُعَائِهِ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ ادْفَعْ عَنَّا وَلِيَّكَ ...

البته عبارات این دعا شباهتها و تفاوتهایی با دعای مورد بحث دارد که در بخش بعدی مورد بررسی قرار می‌گیرد. با نگاه به سند دعا نیز برداشت می‌شود طریقی به غیر از طرق شیخ طوسی ره به یونس بن عبدالرحمن منجر شده که جای بحث و بررسی دارد. بحار الانوار این شکل نقل دعا را نیز ذکر نموده است.

تفاوت نسخه های مختلف دعا

گرچه شاید در ابتدای امر بررسی تفاوت نسخه‌های دعا لازم به نظر نرسد ولی از آنجا که اولاً بررسی تفاوتها منجر به اطمینان از عبارات می‌گردد و از طرف دیگر در برخی عبارات دعا در نسخه‌های مختلف تفاوتهای تاثیرگذار دیده می‌شود که معنا را متفاوت می‌کند و نکات مبهم و سوال برانگیز را برطرف می‌سازد، مختصراً به بررسی تفاوت نسخه‌ها پرداخته می‌شود. در بررسی صورتهای مختلف نقل دعا در کتب مختلف باید توجه داشت اولاً در نسخه‌های مختلف یک کتاب نیز تفاوتهای چندی دیده می‌شود که با توجه به شیوه نسخه‌برداری قدیمی طبیعی است و ثانیاً برخی کتب دعای خود را از کتاب متقدم نقل کرده‌اند و گرچه در ظاهر امر باید عبارات مساوی باشد ولی چنین نیست و تفاوتهایی دیده می‌شود که شاید ناشی از تفاوت نسخه‌ها و نساخ باشد. در بررسی تفاوت نسخه‌ها در این دعا، عبارات دعای نقل شده توسط شیخ طوسی ره در مصباح المتعجد به دلیل تقدم زمانی به عنوان مرجع انتخاب شده و بقیه نسخه‌ها با آن مقایسه شده‌اند. همچنین سعی شده تنها تفاوتهای مهم و تغییر دهنده معنا ذکر شود.

الف- نسخه اول جمال الأسبوع:

- عَيْنِكَ النَّاطِرَةَ بِإِذْنِكَ - < عَيْنِكَ النَّاطِرَةَ عَلَى بَرِيَّتِكَ
- فِي جِوَارِكَ الَّذِي لَا يُخْفَرُ - < فِي جِوَارِكَ الَّذِي لَا يُحْقَرُ

^{۱۹} - جمال الأسبوع بكمال العمل المشروع؛ ص ۵۱۲ و ۵۱۳

^{۲۰} - بحار الأنوار؛ ج ۹۲؛ ص ۳۳۲

^{۲۱} - جمال الأسبوع بكمال العمل المشروع؛ ص ۵۰۶

- اللَّهُمَّ اشْعَبْ بِهِ الصَّدْعَ - اللَّهُمَّ وَ بَلِّغُهُ أَفْضَلَ مَا بَلَغْتَ الْقَائِمِينَ بِقِسْطِكَ مِنْ أَتْبَاعِ النَّبِيِّينَ اللَّهُمَّ اشْعَبْ بِهِ الصَّدْعَ

ب- نسخه بلد الامين كفعمى

- النَّاطِقُ بِحُكْمِكَ - النَّاطِقُ بِحُكْمَتِكَ
- وَ اجْعَلْهُ فِي وَدَائِعِكَ - وَ اجْعَلْهُ فِي وَدَائِعِكَ
- حَتَّى تُبَيِّرَ بَعْدْلَهُ ظُلْمَ الْجَوْرِ - حَتَّى تُبَيِّرَ بَعْدْلَهُ ظُلْمَ الْجَوْرِ
- لَمْ يَضِعْ لَكَ طَاعَةَ - لَمْ يَضِعْ لَكَ طَاعَةَ

ج- نسخه مصباح كفعمى

- الْجَحْجَاحُ الْمُجَاهِدُ - الْجَحْجَاحُ الْمُجَاهِدُ
- الطَّالِبِينَ رِضَاكَ بِمُنَاصَحَتِهِ - الطَّالِبِينَ رِضَاكَ لِمُنَاصَحَتِهِ

لازم به ذکر است نسخه بحار الانوار شبیه جمال الاسبوع است و تفاوت چندانی با آن ندارد.

چنانچه در سه مورد بالا دیده می شود تفاوت نقلها تنها در حد چند کلمه و نهایتا یک عبارت است و از نظر معنایی نیز تفاوت چندانی دیده نمی شود. بنابراین می توان حدس زد ماخذ همه نسخه ها همان عبارات منقول از شیخ طوسی ره در مصباح المتعجد باشد.

د- سند دوم روایت که سید بن طاووس در جمال الاسبوع نقل نموده ؛ این دعا با دعای منقول توسط شیخ طوسی تفاوت نسبتا زیادی به ویژه در انتهای دعا دارد:

- الْجَحْجَاحُ الْمُجَاهِدُ - الْجَحْجَاحُ الْمُجَاهِدُ الْمُجْتَهِدُ عَبْدُكَ
- وَ احْفَظْ فِيهِ رَسُولَكَ وَ آبَاءَهُ أُمَّتِكَ - وَ احْفَظْ فِيهِ رَسُولَكَ وَ وصِي رَسُولِكَ وَ آبَاءَ أُمَّتِكَ
- اللَّهُمَّ اشْعَبْ بِهِ الصَّدْعَ - اللَّهُمَّ وَ بَلِّغُهُ أَفْضَلَ مَا بَلَغْتَ الْقَائِلِينَ بِقِسْطِكَ مِنْ أَتْبَاعِ النَّبِيِّينَ اللَّهُمَّ اشْعَبْ بِهِ الصَّدْعَ
- وَ انصُرْهُ بِالرُّعْبِ وَ قُوِّ ناصريه وَ اخذْ خاذليه وَ دَمِّمْ مَنْ نَصَبَ لَهُ وَ دَمَّرْ مَنْ غَشَّهُ وَ اقْتُلْ بِهِ جَبَابِرَةَ الْكُفْرِ - وَ انصُرْهُ بِالرُّعْبِ وَ افْتَحْ لَهُ فَتْحًا يَسِيرًا وَ اجْعَلْ لَهُ مِنْ لَدُنْكَ عَلَيَّ عَدُوًّا وَ عَدُوَّهُ سُلْطَانًا نَصِيرًا

٢٢ - البلد الأمين و الدرع الحصين؛ ص ٨١

٢٣ - المصباح كفعمى؛ ص ٥٤٨

٢٤ - بحار الأنوار؛ ج ٩٢؛ ص ٣٣٠

٢٥ - جمال الاسبوع بكمال العمل المشروع؛ ص ٥١٢ و بحار الأنوار؛ ج ٩٢؛ ص ٣٣٢

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ الْقَائِمَ الْمُنْتَظَرَ وَالْإِمَامَ الَّذِي بِهِ تَنْتَصِرُ وَآيِدُهُ بِنَصْرِ عَزِيزٍ وَفَتْحٍ قَرِيبٍ وَوَرثُهُ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَعَارِبَهَا اللَّائِي بَارَكْتَ فِيهَا وَأَحْيِي بِهِ سُنَّةَ نَبِيِّكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَتَّى لَا يَسْتَحْفِي بِشَيْءٍ مِنَ الْحَقِّ مَخَافَةَ أَحَدٍ مِنَ الْخَلْقِ وَقُوِّ نَاصِرَهُ وَاحْذِلْ خَاذِلَهُ وَدَمِدْ عَلَى مَنْ نَصَبَ لَهُ وَ دَمَّرْ عَلَى مَنْ غَشَّهُ اللَّهُمَّ وَاقْتُلْ بِهِ جَبَابِرَةَ الْكُفْرِ

- وَ تَوْضِحَ بِهِ مَعَاقِدَ الْحَقِّ وَ مَجْهُولَ الْعَدْلِ - < وَ تَظْهِرَ بِهِ مَعَاقِدَ الْحَقِّ وَ مَجْهُولَ الْعَدْلِ وَ تَوْضِحَ بِهِ مُشْكِلَاتِ الْحُكْمِ
- وَ أَعِدْنَا مِنَ السَّامَةِ وَ الْكَسَلِ وَ الْفِتْرَةِ - < وَ لَا تَبْتَلْنَا فِي أَمْرِهِ بِالسَّامَةِ وَ الْكَسَلِ وَ الْفِتْرَةِ وَ الْفَشَلِ
- اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى وُلَاةِ عَهْدِهِ وَ الْأئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ وَ بَلِّغْهُمْ آمَالَهُمْ - < اللَّهُمَّ وَ صَلِّ عَلَى وُلَاةِ عَهْدِهِ وَ بَلِّغْهُمْ آمَالَهُمْ

پس از اتمام دعا در نقل دوم سید چنین آمده است:

- "اللَّهُمَّ وَ شَرِّكَوهُ فِي أَمْرِهِ وَ مُعَاوَنُوهُ عَلَى طَاعَتِكَ الَّذِينَ جَعَلْتَهُمْ حِصْنَهُ وَ سِلَاحَهُ وَ مَفْرَعَهُ وَ أُنْسَهُ الَّذِينَ سَلَوُا عَنِ الْأَهْلِ وَ الْأَوْلَادِ وَ بَخَّافُوا الْوَطْنَ وَ عَطَلُوا الْوَيْثَرَ مِنَ الْمِهَادِ قَدْ رَفَضُوا تِجَارَاتِهِمْ وَ أَضْرَبُوا بِمَعَايِشِهِمْ وَ فُقِدُوا فِي أَنْدِيَتِهِمْ بِغَيْرِ غَيْبَةٍ عَنِ مَصْرِهِمْ وَ حَالَفُوا الْبَعِيدَ مِمَّنْ عَاضَدَهُمْ عَلَى أَمْرِهِمْ وَ خَالَفُوا الْقَرِيبَ مِمَّنْ صَدَّ عَنْ وَجْهِتِهِمْ وَ اتَّخَلَفُوا بَعْدَ التَّدَابِيرِ وَ التَّقَاتِعِ فِي دَهْرِهِمْ وَ قَطَعُوا الْأَسْبَابَ الْمُتَّصِلَةَ بِعَاجِلِ حُطَامٍ مِنَ الدُّنْيَا فَاجْعَلْهُمْ اللَّهُمَّ فِي حَرْزِكَ وَ فِي ظِلِّ كَنْفِكَ وَ رُدِّ عَنْهُمْ بَأْسَ مَنْ قَصَدَ إِلَيْهِمْ بِالْعِدَاوَةِ مِنْ خَلْقِكَ وَ أَجْزَلْ لَهُمْ مَنْ دَعَاكَ مِنْ كِفَايَتِكَ وَ مَعُونَتِكَ لَهُمْ وَ تَأْيِيدِكَ وَ نَصْرِكَ إِيَّاهُمْ مَا تُعِينُهُمْ بِهِ عَلَى طَاعَتِكَ وَ أَزْهِقْ بِحَقِّهِمْ بَاطِلَ مَنْ أَرَادَ إِطْفَاءَ نُورِكَ وَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ اَمْلَأْ بِهِمْ كُلَّ أَفْقٍ مِنَ الْأَفَاقِ وَ قَطْرٍ مِنَ الْأَقْطَارِ قَسْطًا وَ عَدْلًا وَ رَحْمَةً وَ فَضْلًا وَ اشْكُرْ لَهُمْ عَلَى حَسْبِ كَرَمِكَ وَ جُودِكَ وَ مَا مَنَنْتَ بِهِ عَلَى الْقَائِمِينَ بِالْقَسْطِ مِنْ عِبَادِكَ وَ اذْخِرْ لَهُمْ مِنْ ثَوَابِكَ مَا تَرْفَعُ لَهُمْ بِهِ الدَّرَجَاتِ إِنَّكَ تَفْعَلُ مَا تَشَاءُ وَ تَحْكُمُ مَا تُرِيدُ آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ"

همانگونه که در بالا دیده می شود این نقل دعا تفاوت های قابل توجه با نسخه مصباح المتهجد دارد و اگر در مورد تفاوت های عبارتی میانه دعا هم اغماض شود، باید انتهای دعا را افزونه ای بر آن دانست. جالب آن است که بخش اخیر که دعا برای شریکان و یاری دهندگان در امر امام عصر علیه السلام است، در ادعیه دیگر - به ویژه با عبارات مشابه فوق - کمتر دیده می شود.

ه- در بحار الانوار در ضمن آداب سرداب مقدس دعایی مشابه آمده که انتهای این دعا تفاوت بیشتری می کند:

- "فَإِذَا أَرَدْتَ الْإِنْصِرَافَ مِنْ حَرَمِ الشَّرِيفِ فَعُدْ إِلَى السَّرْدَابِ الْمُئِنِفِ وَ صَلِّ فِيهِ مَا شِئْتَ ثُمَّ قُمْ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ وَ قُلِ اللَّهُمَّ ادْفَعْ عَنِّي وَلِيِّكَ" تا آنجا که می فرماید "وَ لَا تَسْتَبَدِلْ بِنَا غَيْرِنَا فَإِنَّ اسْتِبْدَالَكَ بِنَا غَيْرِنَا عَلَيْكَ يَسِيرٌ"

وَ هُوَ عَلَيْنَا كَبِيرٌ اللَّهُمَّ نَوِّرْ بِهِ كُلَّ ظُلْمَةٍ وَ هُدِّ بِرُكْنِهِ كُلَّ بَدْعَةٍ ... إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ " ثُمَّ ادْعُ اللَّهَ كَثِيرًا وَ انصِرْفْ مَسْعُودًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى "

با توجه به اختلافات زیاد این دعا با نقل شیخ طوسی ره شاید این عبارات را بتوان دعایی مجزا و یا برگرفته از دعای مورد بحث دانست. شایان ذکر است که در برخی ادعیه دیگر هم عباراتی از دعا دیده می‌شود؛ به عنوان مثال در کمال الدین دعایی از جانب شیخ عمری ره نقل می‌شود که با "اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي نَفْسَكَ" آغاز می‌شود ولی در میانه دعا عبارات بسیاری با عبارات این دعا مشابهت دارد. شاید در این موارد بتوان گفت این ادعیه برگرفته از همان ادعیه صادره از معصومین (علیهم‌السلام) است که با ترکیب و تغییر عباراتی برای مواضع مختلف توصیه شده است. مؤید این مطلب هم آنست که معمول این دعاها با سند متصلی به امام نمی‌رسد بلکه علمای عظام بدون ذکر مرجع صدور آنها را در کتب خود ذکر کرده‌اند یا به نواب امام (علیهم‌السلام) ارجاع داده‌اند.

ب- بررسی محتوای دعا

در بررسی محتوای دعا ابتدا به این مساله توجه می‌شود که چه دلایلی بر اختصاص این دعا برای امام عصر (علیه‌السلام) دلالت دارد و در ادامه به مطالب مطرح شده در دعا و دسته بندی آنها پرداخته می‌شود.

دلایل اختصاص این دعا بر وجود امام عصر (علیه‌السلام)

شاید از جانب برخی تصور شود این دعا می‌تواند در مورد هر یک از امامان باشد و اختصاصی به امام عصر (علیه‌السلام) ندارد. گرچه این گمان به اصل موضوع ضرری نمی‌زند و در هر حال این دعا را می‌توان در مورد امام زمان حاضر، جاری دانست ولی ادله و شواهد محکمی نیز قابل ارائه است که نشان می‌دهد این دعا در مورد امام دوازدهم حضرت حجه بن الحسن (علیه‌السلام) است:

دلیل اول: صاحب الامر اگرچه مفهومی عمومی داشته و در فرهنگ شیعه در مورد امام زمان خود اطلاق شده ولی اصطلاح صاحب الامر در لسان روایات و نیز کلام قدما بیشتر در مورد حضرت حجت (علیه‌السلام) به کار رفته است. به عنوان نمونه:

۲۷ - " وَ ذَكَرَ أَنَّ الشَّيْخَ العَمْرِيَّ قَدَسَ اللهُ رُوحَهُ أَمْلَأَهُ عَلَيْهِ وَ أَمَرَهُ أَنْ يَدْعُوَ بِهِ وَ هُوَ الدُّعَاءُ فِي غَيْبَةِ الْقَائِمِ ع " - كمال الدين و تمام النعمة؛ ج ۲؛

۲۸ - وَ النَّاسُ مُجْمَعُونَ عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ أَنَّهُ صَاحِبُ الأَمْرِ بَعْدَ أَبِيهِ - الإرشاد في معرفة حجج الله على العباد؛ ج ۲؛ ص ۲۲۱

الف- در روایتی که در کمال الدین آمده است از امام حسین (علیه السلام) پرسیده شده "آیا شما صاحب الامر هستید؟" و امام در جواب ضمن نفی آن، به معرفی صاحب الامر پرداخته اند.

ب- عباراتی همچون "و ما دللنا علی أن صاحب الأمر لا بد له من غیبتین" و "یا" و "ما یستحب من الأدعیه فی هذه اللیلة و فی هذه اللیلة ولد الحجة الصالح صاحب الأمر علیه السلام" نشان از این مطلب دارد که تلقی علما از عبارت صاحب الامر، وجود امام مهدی (علیه السلام) است.

دلیل دوم: عبارات به کار رفته در این دعا مانند "و أمت به الجور و أظهر به العدل" و "یا" و "ذلل به الجبابة و أبر به الکافرین، و جمیع الملحدین فی مشارق الأرض و مغاربها" و بسیاری صفات و ویژگیهای دیگر و نیز همگونی این عبارات با صفات ذکرشده در ادعیه دیگر در مورد امام مهدی (علیه السلام) همچون دعای افتتاح، دعای عهد و ندبه، نشان دیگری از صدور این دعا در مورد وجود مقدس امام دوازدهم (علیه السلام) می باشد.

صفات منتسب به امام عصر (علیه السلام) از زبان امام رضا (علیه السلام)

در این دعای شریف، امام رضا (علیه السلام) به چندین صفت از صفات امام عصر (علیه السلام) اشاره فرموده اند که حاوی نکاتی تامل برانگیزند. جدا از صفاتی که از میانه عبارات دعایی قابل برداشت است، در ضمن سه گونه عبارت در این دعا می توان صفاتی را که به طور مستقیم به امام اتصاف داده شده، مشاهده نمود.

الف- عباراتی که مستقیماً در توصیف امام آمده است:

- **وَلِيكَ وَ خَلِيفَتِكَ وَ حُجَّتِكَ عَلَى خَلْقِكَ وَ لِسَانِكَ الْمُعَبَّرِ عَنْكَ النَّاطِقِ بِحُكْمِكَ وَ عَيْنِكَ النَّاطِرَةِ بِإِذْنِكَ وَ شَاهِدِكَ عَلَى عِبَادِكَ، الْجَحَّاحِ الْمُجَاهِدِ، الْعَائِدِ بِكَ، الْعَابِدِ عِنْدَكَ**

در میان این صفات دو صفت "الجحجاج" و "المجاهد" شاید کمتر در ادعیه دیگر به کار رفته باشد. جحجاج در العین با عبارت "الجحجاج: السيد السمح الکریم"^{۲۹} معنی شده است. کتاب مقایسه اللغه نگاه دقیقتری به این کلمه دارد: "جحج: فی المضاعف. الجیم و الحاء یدلُّ علی عظیم الشئ، یقال للسید من الرجال الجحجاج، و الجمع

۲۹ - عَنْ عِيسَى الْحَشَّابِ قَالَ: قُلْتُ لِلْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنْتَ صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ قَالَ لَا وَ لَكِنْ صَاحِبُ الْأَمْرِ الطَّرِيدُ الشَّرِيدُ ... - کمال الدین و تمام النعمة؛ ج ۱؛ ص ۳۱۸.

۳۰ - الغيبة شیخ طوسی؛ ص ۲۲۹.

۳۱ - مصباح المتعبد و سلاح المتعبد؛ ج ۲؛ ص ۸۴۲ - اعمال شب نیمه شعبان.

۳۲ - به عنوان مثال از عبارت "أخي به سنن المرسلین" صفت "احیا کننده سنتهای پیامبران" را می توان برداشت کرد.

۳۳ - کتاب العین؛ ج ۳؛ ص ۱۰.

جَحَاحٌ وَ جَحَاحَةٌ" از عبارات فوق می‌توان دریافت به فردی که دارای سیادت و بزرگی و مکارم اخلاقی است، جحجح اطلاق می‌شود. این صفت در مورد ائمه کمتر به کار رفته و در مورد امام عصر علیه السلام نیز تنها در این دعا و دعایی که سید بن طاووس در مصباح الزائر در آداب سرداب مقدس ذکر کرده، می‌توان دید. البته در برخی نسخ به جای این صفت عبارت "المحجاج"^{۳۷} آمده است^{۳۸} که به طور بسیار محدود در مورد ائمه علیهم السلام استفاده شده است. عبارت مجاهد نیز در بعضی ادعیه و احادیث در مورد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، ائمه معصومین علیهم السلام و حتی حضرت ابوالفضل علیه السلام به کار رفته است.

شاید بتوان از مجموع توصیفات ذکر شده در این دعای شریف کارکرد امام در دوران غیبت را برداشت نمود. به عنوان مثال امام خلیفه خداوند و حجت او و زبان گویا و چشم بینای الهی است و در این نگاه غیبت و حضور تفاوتی ندارد. طبیعی است دقت در این صفات (از جمله شاهد بودن امام بر مردم)، تأثیر شگرف تربیتی بر جامعه منتظر دارد.

ب- توصیفات که پس از ذکر وظایف ویژه ای که بر عهده امام عصر علیه السلام نهاده شده و به عنوان دلیل بر آنها ذکر شده است:

• عَبْدُكَ الَّذِي اسْتَخْلَصْتَهُ لِنَفْسِكَ وَ اصْطَفَيْتَهُ عَلَيَّ غَيْبِكَ وَ عَصَمْتَهُ مِنَ الذُّنُوبِ وَ بَرَّأْتَهُ مِنَ الْعُيُوبِ وَ طَهَّرْتَهُ مِنَ الرَّجْسِ وَ سَلَّمْتَهُ مِنَ الدَّنَسِ

شاید بتوان گفت ذکر این صفات در این جایگاه نشان‌دهنده این مطلب است که علت انتخاب امام عصر علیه السلام به عنوان منجی و عدالت گستر نهایی، صفات و ویژگی‌هایی چون عبودیت، اخلاص، گزینش الهی و به ویژه عصمت است.

ج- صفاتی که فرد دعا کننده به عنوان شهادت در محضر پروردگار و به عنوان توصیف امام به کار می‌برد:

^{۳۴} - معجم المقایس اللغة؛ ج ۱؛ ص ۴۰۵

^{۳۵} - به عنوان مثال در روایتی منقول از اصبع بن نباته از قول غلام سیاهی که امام علی علیه السلام دست او را به دلیل سرقت قطع نموده بودند، این

صفت به امیرالمومنین ا تصاف داده شده است. رک: بحار الأنوار ج ۴۰؛ ص ۲۸۱

^{۳۶} - مصباح الزائر صص ۲۳۶- ۲۳۷ به نقل از بحار الأنوار ج ۹۹؛ ص ۱۱۵

^{۳۷} - لسان العرب این لغت را برگرفته از حجة می‌داند و به کسی که اهل جدال و اقامه برهان است، اطلاق می‌نماید. (و الحجة: البرهان... و هو رجل محجاج أي جدل). - لسان العرب؛ ج ۲؛ ص ۲۲۸

^{۳۸} - المصباح كفعمي؛ ص ۵۴۸

^{۳۹} - به عنوان مثال قبر غلام علی علیه السلام در توصیف ایشان می‌گوید: " حَطِيبٌ مَحْجَاجٌ كَرِيمٌ الْأَصْلُ شَرِيفِ الْفُضْلِ " - رجال کشی؛ ص ۷۴

^{۴۰} - اللَّهُمَّ اجْعَلْ أَفْضَلَ صَلَوَاتِكَ ... عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ ... وَ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِكَ - المزار الكبير ابن مشهدي؛ ص ۵۶

^{۴۱} - به عنوان مثال در مورد امام سجاد علیه السلام داریم: أَسْأَلُكَ بِحَقِّ وَلِيِّكَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ الدَّابَّ عَنْ دِينِكَ وَ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِكَ -

مصباح المتعبد؛ ج ۲؛ ص ۵۱۴

^{۴۲} - فَنِعْمَ الصَّابِرُ الْمُجَاهِدُ الْمُحَامِي النَّاصِرُ وَ الْأَخُ الدَّافِعُ عَنْ أَحْيِهِ - المزار الكبير ابن مشهدي؛ ص ۳۹۱

- لَمْ يُذْنِبْ ذَنْبًا وَلَا أَتَى حُوبًا وَلَا لَمْ يَرْتَكِبْ مَعْصِيَةً وَلَا لَمْ يَضَعْ لَكَ طَاعَةً وَلَا لَمْ يَهْتِكْ لَكَ حُرْمَةً وَلَا لَمْ يُبَدِّلْ لَكَ فَرِيضَةً وَلَا لَمْ يُغَيِّرْ لَكَ شَرِيعَةً وَأَنَّهُ الْهَادِي الْمُهْتَدِي الطَّاهِرُ التَّقِيُّ التَّقِي الرِّضِيُّ الرَّضِيُّ

اینکه جایگاه این شهادت در ادعیه به چه صورت است و اثر این شهادت در روز قیامت چیست، مطلبی قابل بحث و بررسی است ولی نمونه این شهادت‌ها را در مورد انجام وظایف رسالت و امامت توسط رسول اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه دیگر علیهم السلام در زیارات ایشان می‌توان دید، اگرچه آن شهادت‌ها اکثراً در امور اعتقادی بوده، به حال حاضر اشاره دارند؛ در حالیکه عبارت این دعا در مورد شهادت روز قیامت و در مورد اعمال و کردار امام دوازدهم علیه السلام است که نمونه آنرا کمتر می‌توان در ادعیه مشاهده کرد. مطلب قابل تأمل دیگر تاکید این فراز دعا با عبارات مختلف در نفی هرگونه بدعت و گناه و بدی و ترک طاعت از جانب امام است. با توجه به اشاراتی که توسط ائمه علیهم السلام در مورد قیام امام عصر علیه السلام با کتاب و امر جدید شده و توجیهاتی که علما در توجیه این عبارات نموده‌اند، شاید بتوان با استعانت از این فراز دعا مفهوم آن احادیث را نه دین و سنتی غیر از سنت اصیل اسلام و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله بلکه احیای همان سنت دانست که البته به شکلی جلوه می‌کند که با توجه به تغییرات زیادی که در سنت نبوی و آیین اسلام در جوامع اسلامی بروز کرده، شکلی کاملاً نو و تازه دارد. موید این مطلب هم فراز دیگری از این دعاست که در آن به اعاده دین و برطرف کردن ناراستی‌ها و بدعت‌ها توسط حضرت مهدی علیه السلام اشاره شده است. شاهد دیگر هم روایاتی از این دست است که در آن سیره امام عصر علیه السلام همان سیره نبوی صلی الله علیه و آله و ظهور دوباره اسلام راستین معرفی گردیده است.:

"عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام عَنِ الْقَائِمِ عليه السلام إِذَا قَامَ بِأَيِّ سِرَةٍ يَسِيرُ فِي النَّاسِ فَقَالَ بِسِرَةِ مَا سَارَ بِهِ - رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَتَّى يُظْهَرَ الْإِسْلَامَ"

مراحل و نتایج ظهور برگرفته از این دعا

۴۳ - به عنوان مثال اللَّهُمَّ اجْمَعْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَ آلِهِ ... نَشْهَدُ أَنَّهُ قَدْ بَلَغَ الرِّسَالَةَ وَ أَدَّى النَّصِيحَةَ - مصباح المتعهد و سلاح المتعبد؛ ج ۲؛ ص ۵۵۷

۴۴ - به عنوان مثال "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْهَدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ يَوْمَ حُلُولِ الطَّامَةِ أَنَّهُمْ لَمْ يُذْنِبُوا لَكَ ذَنْبًا وَ لَمْ يَرْتَكِبُوا لَكَ مَعْصِيَةً" - إقبال الأعمال؛ ج ۱؛ ص ۱۶۵

۴۵ - عَنْ أَبِي بصيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام: ... إِذَا خَرَجَ يَقُومُ بِأَمْرِ جَدِيدٍ وَ كِتَابِ جَدِيدٍ وَ سُنَّةِ جَدِيدَةٍ وَ قَضَاءِ جَدِيدٍ - الغيبة نعماني؛ ص ۲۵۳

۴۶ - عباراتی همچون لَمْ يُبَدِّلْ لَكَ فَرِيضَةً وَ لَمْ يُغَيِّرْ لَكَ شَرِيعَةً

۴۷ - حَتَّى تُعِيدَ دِينَكَ بِهِ وَ عَلَى يَدَيْهِ جَدِيدًا غَضًّا مَحْضًا صَحِيحًا لَا عِوَجَ فِيهِ وَ لَا بَدْعَةَ مَعَهُ

۴۸ - تهذيب الأحكام؛ ج ۶؛ ص ۱۵۴

با توجه به برخی عبارات دعا می‌توان به نتایج قیام امام عصر علیه السلام و برخی گام‌هایی که برای رسیدن به آن نتایج پیموده می‌شود، پی برد. این موارد عبارتند از:

- ۱- برطرف شدن تفرقه و پریشانی "اشعَبَ بِهِ الصَّدْعُ"
- ۲- التیام جدایی‌ها و رخنه‌ها "وَ ارْتُقَ بِهِ الْفَتْقُ"
- ۳- مرگ ظلم و ستم "وَ أَمَتْ بِهِ الْجَوْرُ"
- ۴- آشکار شدن عدالت "وَ أَظْهَرَ بِهِ الْعَدْلُ"
- ۵- کشته شدن جباران کفرپیشه و استوانه‌ها و سران و پایه‌های آنها "وَ اقْتُلَ بِهِ جَبَابِرَةُ الْكُفْرِ وَ عُمَدُهُ وَ دَعَائِمُهُ"
- ۶- درهم شکسته شدن سران گمراهی و بدعت‌گذاران و میرانندگان سنت و تقویت‌کنندگان باطل "وَ اقْصِمَ بِهِ رُءُوسَ الضَّلَالَةِ وَ شَارِعَةَ الْبِدْعِ وَ مُبْتِئَةَ السُّنَّةِ وَ مُقْوِيَةَ الْبَاطِلِ"
- ۷- ذلت ستمگران "وَ دَلَّلَ بِهِ الْجَبَّارِينَ"
- ۸- براندازی کافران و ملحدان به شکلی که هیچ نشانه‌ای از آنها در عالم بر جای نماند "وَ اَبْرَ بِهِ الْكَافِرِينَ وَ جَمِيعَ الْمُلْحِدِينَ فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَ مَعَارِبِهَا وَ بَرِّهَا وَ بَحْرِهَا وَ سَهْلِهَا وَ جَبَلِهَا حَتَّى لَا تَدَعَ مِنْهُمْ دِيَارًا وَ لَا تَبْقَى لَهُمْ آثَارًا"
- ۹- طهارت سرزمینها از لوث وجود کافران "طَهَّرَ مِنْهُمْ بِلَادَكَ"
- ۱۰- تشفی دل بندگان خدا با براندازی ایشان "وَ اشْفَى مِنْهُمْ عِبَادَكَ"
- ۱۱- عزت بخشی به مومنان "وَ أَعَزَّ بِهِ الْمُؤْمِنِينَ"
- ۱۲- احیای سنتهای پیامبران "وَ أَحْيَى بِهِ سُنَنَ الْمُرْسَلِينَ"
- ۱۳- احیای احکام به کنار نهاده شده پیامبران "وَ دَارِسَ حُكْمِ النَّبِيِّينَ"
- ۱۴- تجدید آنچه از دین الهی محو شده و یا تبدیل شده "جَدَّدَ بِهِ مَا امْتَحَى مِنْ دِينِكَ وَ بَدَّلَ مِنْ حُكْمِكَ"
- ۱۵- بازگشت مجدد دین به صورتی نو و صحیح و بدون هرگونه ناراستی و بدعت "تَعِيدَ دِينَكَ بِهِ وَ عَلَى يَدَيْهِ جَدِيدًا غَضًّا مَحْضًا صَحِيحًا لَا عِوَجَ فِيهِ وَ لَا بِدْعَةَ مَعَهُ"
- ۱۶- روشن شدن تاریکی‌های بیدادگری به واسطه عدل او "تُنِيرَ بِعَدْلِهِ ظُلْمَ الْجَوْرِ"
- ۱۷- خاموشی آتش کفر به واسطه او "وَ تَطْفِئَ بِهِ نِيرَانَ الْكُفْرِ"
- ۱۸- توضیح و رفع مشکلات راه حق و عدل "وَ تَوْضِحَ بِهِ مَعَاقِدَ الْحَقِّ وَ مَجْهُولَ الْعَدْلِ"

از لابلای عبارات فوق می‌توان شرایطی که جامعه زمینه ساز ظهور برای رسیدن به جامعه آرمانی مورد انتظار نیازمند است، برداشت نمود. به عنوان مثال رفع تفرقه‌ها و التیام زخمها و رخنه‌های جامعه، احیای سنتهای پیامبران و اولیای الهی و تقویت همه جانبه جبهه حق از جمله وظایف مهم و اساسی جامعه منتظر است که با تلاش در جهت انجام این وظایف، جامعه آماده پذیرش عصر آرمانی منتظر می‌شود.

مطلب قابل تأمل دیگر در این عبارات امیددهی به اعاده و رجوع به گذشته نیکوست. شاید در نگاه ابتدایی بازگشت به گذشته و پیگیری سنتهای گذشتگان امری مذموم و نوعی عقبگرد به شمار رود ولی باید توجه داشت اولاً رجوع به گذشته‌ای درخشان و آرمانی، نه تنها مورد نکوهش نیست بلکه قابل دفاع نیز هست؛ ثانیاً در مواردی نوعی نوآوری در احیای سنتها در عبارات ذکر شده که با تأمل در آنها می‌توان گفت اساس و شالوده قیام امام برپایه اصول اساسی تمام پیامبران الهی است؛ گرچه در برخی شیوه‌ها و نمودها رنگی نو و متناسب با شرایط روزگار به خود گرفته است.

وظایف شیعیان و منتظران که از این دعا برداشت می‌شود

از لابلای عبارات این دعای شریف می‌توان برخی وظایف شیعیان منتظر را نیز برداشت نمود. این وظایف در چند قالب قابل استحصا هستند از جمله:

- فرد دعا کننده از خداوند می‌خواهد به مدد امام او را به جایگاه خاصی برساند، مثال: اسْلُكُ بِنَا عَلِي يَدِيهِ مِنْهَاجِ الْهُدَى ، وَاجْعَلْنَا فِي حَزْبِهِ
- فرد دعا کننده در قبال وظایفی که در برابر امام خود دارد، از خداوند مدد می‌خواهد، مثال: ثَبَّتْنَا عَلِي مُشَايَعَتِهِ ، وَأَعِدْنَا مِنَ السَّامَةِ وَالْكَسَلِ

با توجه به مطالب فوق می‌توان ویژگیها و وظایف زیر را برای فرد دعاکننده - که در حقیقت خواهان پیروی بی‌نقص از امام خود است و خود را در زمره منتظران آرزو می‌کند- برداشت نمود:

۱- پیروی از راه هدایت و طریقه میانه‌ای که تندرفتگان و عقب‌ماندگان به آن ملحق شوند. "اسْلُكُ بِنَا عَلِي"

عَلِي يَدِيهِ مِنْهَاجِ الْهُدَى وَالْمَحَجَّةِ الْعُظْمَى وَالطَّرِيقَةَ الْوَسْطَى الَّتِي يَرْجِعُ إِلَيْهَا الْعَالِي وَيُلْحَقُ بِهَا التَّالِي

۲- قوی شدن برای اطاعت امام "قَوْنَا عَلِي طَاعَتِهِ"

۳- ثبوت در پیروی از امام "ثَبَّتْنَا عَلِي مُشَايَعَتِهِ"

۴- تلاش برای عضویت در حزب امام با اطاعت اوامر، صبر، خیرخواهی برای جلب رضای او و تحکیم سلطنت او "وَأَجْعَلْنَا فِي حَزْبِهِ الْقَوَّامِينَ بِأَمْرِهِ الصَّابِرِينَ مَعَهُ الطَّالِبِينَ رِضَاكَ بِمُنَاصَحَتِهِ حَتَّى تُحْشِرْنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي أَنْصَارِهِ وَأَعْوَانِهِ وَمُقَوِّبَةِ سُلْطَانِهِ"

۵- کسب اخلاص و دوری از هرگونه مظاهر شرک (شک و شبهه و ریا و شهرت طلبی) "وَأَجْعَلْ ذَلِكَ لَنَا خَالِصًا مِنْ كُلِّ شَكٍّ وَ شُبْهَةٍ وَ رِيَاءٍ وَ سُمْعَةٍ حَتَّى لَا نَعْتَمِدَ بِهِ غَيْرَكَ وَ لَا نَطْلُبَ بِهِ إِلَّا وَجْهَكَ"

۶- دوری از هرگونه ملال و کسالت و سستی و سرخوردگی در پیروی از امام "وَأَعِزَّنَا مِنَ السَّامَةِ وَالْكَسَلِ"

۷- یاری دین و امام "وَأَجْعَلْنَا مِمَّنْ تَنْتَصِرُ بِهِ لِدِينِكَ وَتُعِزُّ بِهِ نَصْرَ وَلِيِّكَ"

۸- مواظبت در اینکه دیگران جای وی را در مسیر حق نگیرند "وَلَا تَسْتَبْدِلْ بِنَا غَيْرَنَا"

۹- یاری متولیان عهد امام "وَأَجْعَلْنَا لَهُمْ أَعْوَانًا"

نکته‌هایی قابل تأمل در این صفات دیده می‌شود از جمله آنکه برای حضور در حزب امام، سه صفت قیام برای امر امام، صبر در کنار او و جلب رضای الهی به واسطه خیرخواهی و مناصحت امام عنوان شده است. قسمت اخیر (مناصحت امام عليه السلام از جانب پیروان) در برخی احادیث دیگر نیز مورد تاکید قرار گرفته است.

شبهات قابل بررسی در این دعا

یکی از شبهاتی که از عبارات این دعای شریف به ذهن متبادر می‌شود، وجود امامانی پس از امام دوازدهم حجه بن الحسن عليه السلام است. این شبهه که از عبارت "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى وِلَاةِ عَهْدِهِ وَ الْأئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ" برداشت می‌شود، با قول شیعه اثناعشریه که ائمه اهل بیت عليهم السلام را منحصر در دوازده تن و آخرین ایشان را مهدی منتظر عليه السلام می‌دانند، مغایرت دارد. با رجوع به نسخه‌های متعدد این دعا تفاوتی در این فراز دعا دیده نمی‌شود و تنها تفاوت عبارت "الائمه من ولده" به جای "الائمه من بعده" است که مشکل را حل نمی‌کند. البته همانگونه که در بالا ذکر گردید در نسخه دوم نقل ابن طاووس به جای عبارت "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى وِلَاةِ عَهْدِهِ وَ الْأئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ وَ بَلَّغْهُمْ آمَالَهُمْ" عبارت "اللَّهُمَّ وَ صَلِّ عَلَى وِلَاةِ عَهْدِهِ وَ بَلَّغْهُمْ آمَالَهُمْ" آمده است که دیگر مشکلی ندارد.

۵۰ - از جمله امام علی عليه السلام از اصحاب می‌خواهد: فَأَعِينُونِي بِمُنَاصَحَةِ خَلِيَّةٍ مِنَ الْغَيْثِ سَلِيمَةٍ مِنَ الرَّيْبِ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَوَّلَى النَّاسِ بِالنَّاسِ - نهج البلاغة صبحي صالح؛ ص ۱۷۵

۵۱ - این تفاوت را سید بن طاووس در جمال الأسبوع ص: ۵۱۲ ذکر می‌کند.

۵۲ - لازم به ذکر است با رجوع به برخی کتب دیگر نیز عباراتی مشابه می‌توان یافت از جمله رک: الغيبة شيخ طوسي؛ ص ۲۸۰ با عبارت "وَصَلِّ عَلَى وَلِيِّكَ وَ وِلَاةِ عَهْدِهِ وَ الْأئِمَّةِ مِنْ وُلْدِهِ" البته بررسی سند و محتوای این گونه روایات امری لازم و ضروری است.

با پذیرش صحت عبارت نقل شده در دعا، پاسخهایی از جانب علما به این شبهه داده شده است. از جمله علامه مجلسی ره در بحار الانوار در ضمن نقل این دعا از حاشیه مصباح کفعمی نقل می کند:

أي صل ليه أولا ثم صل عليهم ثانيا من بعد أن تصلي عليه و يريد بالأئمة من بعده أولاده لأئمة علماء أشرف و العالم إمام من اقتدى به و يدل عليه قوله و الأئمة من ولده في الدعاء المروي عن المهدي عليه السلام انتهى.

به بیان دیگر کفعمی اولاد حضرت را مخاطبان درود می داند و امام را به مفهوم لغتی آن (مقتدا و پیشرو) معنا می نماید. توجیه دیگر مجلسی ره این است که "ائمه" اشاره به امامان پیشین دارد و "من بعده" در عبارت به معنای بعدیت زمانی نیست بلکه مفهوم عبارت این است که پس از درود بر امام عصر عليه السلام، بر ائمه طاهرين عليهم السلام نیز درود و تحیت فرستاده شود.

شاید بتوان بهترین پاسخ به این شبهه را اشاره این فراز به دوران رجعت دانست. اصل رجعت از مسلمات شیعه و مورد قبول غالب علماست و اگرچه در جزئیات آن تفاوت نظرهایی در روایات و اقوال علما دیده می شود ولی بازگشت برخی افراد بویژه برخی پیامبران و امامان عليهم السلام را می توان از ویژگیهای آن دوران دانست. با این توضیح می توان فراز مورد بحث را دعا در حق امامان رجعت کننده دانست که پس از امام عصر عليه السلام به عرصه گیتی رجوع می نمایند و بدین ترتیب تعداد دوازده امام پس از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دچار اشکال نمی گردد.

مؤید مطلب ذکر شده آن است که برخی از علما در کتب خود در بحث رجعت از جمله دلایلی که بر رجوع امامان اقامه نموده اند، این دعای شریف و قطعه مورد بحث است. از جمله صاحب مختصر البصائر می گوید:

اعلم أنّ هذا الدعاء يدعى به لكلّ إمام في زمانه، و مولانا صاحب الأمر ابن الحسن عليه السلام أحدهم صلوات الله عليهم، فحينئذ يصدق عليه هذا الدعاء: اللهم صلّ على ولاية عهده و الأئمة من بعده. إلى آخره. و إلّا لم يكن هذا الدعاء عامّاً لهم أجمع، و يكون هذا النصّ مضافاً إلى ما رويناه أوّلاً عنهم عليهم السلام، من الأحاديث الصحيحة الصريحة في هذا المعنى و اصلاً له و شاهداً بمعناه.

^{۵۳} - بحار الأنوار؛ ج ۹۹؛ ص ۱۲۵

^{۵۴} - برای اطلاعات بیشتر به کتاب رجعت شیخ حر عاملی (الإيقاظ من المهجعة بالبرهان على الرجعة) مراجعه شود.

^{۵۵} - مختصر البصائر؛ ص ۴۵۹ - همچنين رك: الإيقاظ من المهجعة بالبرهان على الرجعة؛ ص ۳۹۴ - الباب الحادى عشر فى انه هل بعد دولة المهدي عليه السلام دولة أم لا

اشکال بعدی مربوط به عبارت "اللَّهُمَّ أَعْطِهِ فِي نَفْسِهِ وَ أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ وَ ذُرِّيَّتِهِ ... مَا تُقَرُّ بِهِ عَيْنُهُ" است که با توجه به دیدگاهی که برخی صاحب‌نظران در نفی زن و فرزند در زمان غیبت برای امام عصر علیه السلام دارند، مغایر به نظر می‌رسد. اگر نظر این گروه پذیرفته شود و ماثور بودن دعا نیز اثبات گردد، تنها راه توجیه این فراز ارجاع آن به آینده است. (فرزندان و ذریه حضرت پس از ظهور) در غیر این صورت این فراز می‌تواند دلیلی برای گروهی همچون ابن طاووس و میرزا حسین نوری ره در تایید وجود زن و فرزند برای ایشان است. به عنوان مثال میرزا حسین نوری ره در کتاب النجم الثاقب برای اثبات وجود زن و فرزند برای حضرت مهدی علیه السلام دوازده دلیل از روایات و ادعیه و اقوال علما ذکر می‌کند و در ضمن دلیل دهم می‌نویسد:

دهم شیخ کفعمی در مصباح خود گفته که یونس بن عبدالرحمن روایت کرده از جناب رضا علیه السلام که آن جناب امر کرده به دعا از برای صاحب‌الامر علیه السلام به این دعا "اللهم اذفع وليك الخ" و در آن ذکر کرده که "اللهم صل على ولاة عهده و الائمة من بعده" تا آخر آنچه گذشت قریب به آن و در حاشیه گفته یعنی صلوات بفرست بر او اولاً آنگاه صلوات بفرست بر ایشان ثانیاً بعد از آن که صلوات فرستادی بر او و اراده فرموده به ائمه بعد از او اولاد آن جناب را زیرا که ایشان علما و اشرافند و عالم امام کسی است که اقتدا بکنند به او و دلالت می‌کند بر این قول او "و الائمة من ولده" در دعایی که مرویست از مهدی علیه السلام.

مطلب مبهم بعدی در این دعا توصیفات است که در انتهای دعا و با عبارت "فَإِنَّهُمْ مَعَادِنُ كَلِمَاتِكَ وَ خَزَانُ عِلْمِكَ ... " ذکر شده و مرجع ضمیر آنها کاملاً واضح و مشخص نیست. شاید بتوان با توجه به عبارات پیشین این فراز منظور از ضمیر "هم" را "وَلَاةِ عَهْدِهِ" و یا "الْأئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ" و یا "دَعَائِهِمْ" و یا همه اینها دانست. البته این صفات جایگاه والایی دارند و در ادعیه و زیارات دیگر -مانند زیارت جامعه کبیره- بیشتر در مورد ائمه طاهرين علیهم السلام به کار رفته‌اند و استفاده از این توصیفات در حق افراد دیگر تنها با توجیهاتی خاص پذیرفتنی است.

^{۵۶} - به عنوان مثال رجوع کنید به فصل اول کتاب "رجعت در عصر ظهور" نوشته محمدعظیم محسنی دایکندی که توسط بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام و مرکز تخصصی مهدویت انتشار یافته است.

- رک: جمال الأسبوع بکمال العمل المشروع، ص: ۵۱۱

^{۵۸} - النجم الثاقب - ص ۴۰۶

کتابنامه

- ۱- ابن أبي زينب، محمد بن ابراهيم، الغيبة (للعثماني)، ۱ جلد، نشر صدوق - تهران، چاپ: اول، ۱۳۹۷ ق.
- ۲- ابن بابويه، محمد بن علي، عيون أخبار الرضا عليه السلام، ۲ جلد، نشر جهان - تهران، چاپ: اول، ۱۳۷۸ ق.
- ۳- ابن بابويه، محمد بن علي، كمال الدين و تمام النعمة، ۲ جلد، اسلاميه - تهران، چاپ: دوم، ۱۳۹۵ ق.
- ۴- ابن طاووس، علي بن موسى، إقبال الأعمال (ط - القديمة)، ۲ جلد، دار الكتب الإسلامية - تهران، چاپ: دوم، ۱۴۰۹ ق.
- ۵- ابن طاووس، علي بن موسى، جمال الأسبوع بكمال العمل المشروع، ۱ جلد، دار الرضى - قم، چاپ: اول، ۱۳۳۰ ق.
- ۶- ابن طاووس، علي بن موسى، فلاح السائل و نجاح المسائل، ۱ جلد، بوستان كتاب - قم، چاپ: اول، ۱۴۰۶ ق.
- ۷- ابن فارس، أحمد بن فارس، معجم مقاييس اللغة، ۶ جلد، مكتب الاعلام الاسلامي - قم، چاپ: اول، ۱۴۰۴ ق.
- ۸- ابن مشهدي، محمد بن جعفر، المزار الكبير (لابن المشهدي)، ۱ جلد، دفتر انتشارات اسلامي وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم - قم، چاپ: اول، ۱۴۱۹ ق.
- ۹- ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب، ۱۵ جلد، دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع - دار صادر - بيروت، چاپ: سوم، ۱۴۱۴ ق.
- ۱۰- حلي، حسن بن سليمان بن محمد، مختصر البصائر، ۱ جلد، مؤسسة النشر الإسلامي - ايران؛ قم، چاپ: اول، ۱۴۲۱ ق.
- ۱۱- شريف الرضى، محمد بن حسين، نهج البلاغة (للصبحي صالح)، ۱ جلد، هجرت - قم، چاپ: اول، ۱۴۱۴ ق.
- ۱۲- شيخ حر عاملي، محمد بن حسن، الإيقاظ من المهجعة بالبرهان على الرجعة، ۱ جلد، نوید - تهران، چاپ: اول، ۱۳۶۲ ش.
- ۱۳- طوسی، محمد بن الحسن، الإستبصار فيما اختلف من الأخبار، ۴ جلد، دار الكتب الإسلامية - تهران، چاپ: اول، ۱۳۹۰ ق.
- ۱۴- طوسی، محمد بن الحسن، الغيبة (للطوسي) / كتاب الغيبة للحجة، ۱ جلد، دار المعارف الإسلامية - ايران؛ قم، چاپ: اول، ۱۴۱۱ ق.

- ۱۵- طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الأحكام (تحقیق خرسان)، ۱۰ جلد، دار الکتب الإسلامیه - تهران، چاپ: چهارم، ۱۴۰۷ ق.
- ۱۶- طوسی، محمد بن الحسن، مصباح المتهدّج و سلاح المتعبّد، ۱ جلد، مؤسسه فقه الشیعه - بیروت، چاپ: اول، ۱۴۱۱ ق.
- ۱۷- عطاردی، عزیز الله، مسند الإمام الرضا علیه السلام، ۲ جلد، آستان قدس (کنگره) - مشهد، چاپ: اول، ۱۴۰۶ ق.
- ۱۸- فراهیدی، خلیل بن أحمد، کتاب العین، ۹ جلد، نشر هجرت - قم، چاپ: دوم، ۱۴۰۹ ق.
- ۱۹- کشی، محمد بن عمر، رجال الکشي - إختيار معرفة الرجال، ۱ جلد، مؤسسه نشر دانشگاه مشهد - مشهد، چاپ: اول، ۱۴۰۹ ق.
- ۲۰- کفعمی، ابراهیم بن علی عاملی، المصباح للكفعمي (جنة الأمان الواقية و جنة الإيمان الباقية)، ۱ جلد، دار الرضي (زاهدي) - قم، چاپ: دوم، ۱۴۰۵ ق.
- ۲۱- کفعمی، ابراهیم بن علی عاملی، البلد الأمين و الدرع الحصين، ۱ جلد، مؤسسه الأعلمي للمطبوعات - بیروت، چاپ: اول، ۱۴۱۸ ق.
- ۲۲- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافي (ط - الإسلامیة)، ۸ جلد، دار الکتب الإسلامیة - تهران، چاپ: چهارم، ۱۴۰۷ ق.
- ۲۳- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوارالجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار (ط - بیروت)، ۱۱۱ جلد، دار إحياء التراث العربي - بیروت، چاپ: دوم، ۱۴۰۳ ق.
- مفید، محمد بن محمد، الإرشاد في معرفة حجج الله على العباد، ۲ جلد، کنگره شیخ مفید - قم، چاپ: اول، ۱۴۱۳ ق.
- ۲۵- نوری طبرسی، حسین بن محمدتقی، نجم الثاقب (چاپ سنگی) با تصحیح شیخ محمد تقی معرفت خوانساری؛ شیراز، ۳۶۰ ص.

ضمیمه ۱: دعای روایت شده از امام رضا (علیه السلام) در مورد امام عصر (علیه السلام) به نقل از مصباح المتجهد شیخ طوسی ره

الدُّعَاءُ لِصَاحِبِ الْأَمْرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْمُرَوِّى عَنْ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ

رَوَى يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْتُرُ بِالدُّعَاءِ لِصَاحِبِ الْأَمْرِ بِهَذَا - اللَّهُمَّ اذْفَعْ عَنَّا وَلِيَّكَ وَ خَلِيفَتِكَ وَ حُجَّتِكَ عَلَى خَلْقِكَ وَ لِسَانِكَ الْمُعَبَّرَ عَنكَ النَّاطِقَ بِحُكْمِكَ وَ عَيْنِكَ النَّاطِرَةَ بِإِذْنِكَ وَ شَاهِدَكَ عَلَى عِبَادِكَ الْجَحَّاحِ الْمُجَاهِدِ الْعَائِدِ بِكَ الْعَابِدِ عِنْدَكَ وَ أَعِزَّهُ مِنْ شَرِّ جَمِيعِ مَا خَلَقْتَ وَ بَرَأْتَ وَ أَنْشَأْتَ وَ صَوَّرْتَ وَ أَحْفَظْهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَن يَمِينِهِ وَ عَن شِمَالِهِ وَ مِنْ فَوْقِهِ وَ مِنْ تَحْتِهِ بِحِفْظِكَ الَّذِي لَا يُضِيعُ مِنْ حَفِظْتَهُ بِهِ وَ أَحْفَظْ فِيهِ رَسُولَكَ وَ آبَاءَهُ أَثَمَّتَكَ (وَ آبَاءُ أَثَمَّتَكَ) وَ دَعَائِمَ دِينِكَ وَ اجْعَلْهُ فِي وَدِيعَتِكَ (وَ دَائِعِكَ) الَّتِي لَا تَضِيعُ وَ فِي جَوَارِكَ الَّذِي لَا يَخْفَرُ وَ فِي مَنَعِكَ وَ عَزِّكَ الَّذِي لَا يَقْهَرُ وَ آمَنَهُ بِأَمَانِكَ الْوَثِيقِ الَّذِي لَا يَخْذُلُ مِنْ آمَنَتِهِ بِهِ وَ اجْعَلْهُ فِي كَنَفِكَ الَّذِي لَا يُرَامُ مِنْ كَانَ فِيهِ وَ انصُرْهُ بِنَصْرِكَ الْعَزِيزِ وَ أَيِّدْهُ بِجُنْدِكَ الْغَالِبِ وَ قَوِّهِ بِقُوَّتِكَ وَ أَرِدْهُ بِمَلَائِكَتِكَ وَ وَالِّ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ أَلْبَسْهُ دَرْعَكَ الْحَصِينَةَ وَ حُفَّهُ بِالْمَلَائِكَةِ حَفَا اللَّهُمَّ اشْعَبْ بِهِ الصَّدْعَ وَ ارْتُقْ بِهِ الْفَتْقَ وَ أُمَّتْ بِهِ الْجَوْرَ وَ أَظْهَرْ بِهِ الْعَدْلَ وَ زَيِّنْ بِطَوْلِ بَقَائِهِ الْأَرْضَ وَ أَيِّدْهُ بِالنَّصْرِ وَ انصُرْهُ بِالرُّعْبِ وَ قَوِّ نَاصِرِيهِ وَ اخْذُلْ خَاذِلِيهِ وَ دَمِّمْ مَنْ نَصَبَ لَهُ وَ دَمَّرْ مَنْ غَشَّهُ وَ اقْتُلْ بِهِ جَبَابِرَةَ الْكُفْرِ (الْكُفْرَةَ) وَ عَمِدَهُ وَ دَعَائِمَهُ وَ اقْصِمْ بِهِ رُءُوسَ الضَّلَالَةِ وَ شَارِعَةَ الْبِدْعِ وَ مُمَيِّتَةَ السُّنَّةِ وَ مَقْوِيَةَ الْبَاطِلِ وَ ذَكِّلْ بِهِ الْجَبَّارِينَ وَ أْبْرِ بِهِ الْكَافِرِينَ وَ جَمِيعَ الْمُلْحِدِينَ فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَ مَعَارِجِهَا وَ بَرِّهَا وَ بَحْرِهَا وَ سَهْلِهَا وَ جَبَلِهَا حَتَّى لَا تَدَعَ مِنْهُمْ دِيَارًا وَ لَا تَبْقَى لَهُمْ آثَارًا اللَّهُمَّ طَهِّرْ مِنْهُمْ بِلَادَكَ وَ اشْفِ مِنْهُمْ عِبَادَكَ وَ أَعِزِّ بِهِ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَحْيِ بِهِ سُنَنَ الْمُرْسَلِينَ وَ دَارِسَ حُكْمِ النَّبِيِّينَ وَ جَدِّدْ بِهِ مَا امْتَحَى مِنْ دِينِكَ وَ بَدِّلْ مِنْ حُكْمِكَ حَتَّى تُعِيدَ دِينَكَ بِهِ وَ عَلَى يَدَيْهِ جَدِيدًا غَضًّا مَحْضًا صَاحِبًا لَا عَوْجَ فِيهِ وَ لَا بَدْعَةَ مَعَهُ وَ حَتَّى تُبَدِّلَ بِعَدْلِهِ ظُلْمَ الْجَوْرِ وَ تَطْفِئَ بِهِ نِيرَانَ الْكُفْرِ وَ تُوَضِّحَ بِهِ مَعَاقِدَ الْحَقِّ وَ يَجْهَلَ الْعَدْلَ فَإِنَّهُ عَبْدُكَ الَّذِي اسْتَخْلَصْتَهُ لِنَفْسِكَ وَ اصْطَفَيْتَهُ عَلَى غَيْبِكَ وَ عَصَمْتَهُ مِنَ الدُّنُوبِ وَ بَرَأْتَهُ مِنَ الْعَيُوبِ وَ طَهَّرْتَهُ مِنَ الرَّجْسِ وَ سَلَّمْتَهُ مِنَ الدَّنَسِ اللَّهُمَّ فَإِنَّا نَشْهَدُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ يَوْمَ حُلُولِ الطَّامَةِ أَنَّهُ لَمْ يَذَنْبْ ذَنْبًا وَ لَا أَتَى حُوبًا وَ لَمْ يَرْتَكِبْ مَعْصِيَةً وَ لَمْ يَضِيعْ (لَمْ يَضِيعْ - لَا يَضِيعُ) لَكَ طَاعَةً وَ لَمْ يَهْتِكْ لَكَ حُرْمَةً وَ لَمْ يُبَدِّلْ لَكَ فَرِيضَةً وَ لَمْ يَغْيِرْ لَكَ شَرِيعَةً وَ أَنَّهُ الْهَادِي الْمُهْتَدِي (المُهْدَى) الطَّاهِرُ التَّقِيُّ النَّقِيُّ الرَّضِيُّ الزَّكِيُّ اللَّهُمَّ أَعْطِهِ فِي نَفْسِهِ وَ أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ وَ ذُرِّيَّتِهِ وَ أُمَّتِهِ وَ جَمِيعَ رَعِيَّتِهِ مَا تَقَرُّ بِهِ عَيْنُهُ (تَقَرُّ بِهِ عَيْنُهُ) وَ تَسُرُّ بِهِ نَفْسُهُ وَ تَجْمَعُ لَهُ مُلْكُ الْمَمْلَكَاتِ (المَمْلَكَاتِ) كُلِّهَا قَرِيبًا وَ بَعِيدًا وَ عَزِيزًا وَ ذَلِيلًا حَتَّى يُجْرِيَ حُكْمَهُ (يَجْرِي) عَلَى كُلِّ حُكْمٍ وَ تَغْلِبَ (يَغْلِبُ) بِحَقِّهِ كُلَّ بَاطِلٍ اللَّهُمَّ اسْلُكْ بِنَا عَلَى يَدَيْهِ مِنْهَاجَ الْهُدَى وَ الْمَحَجَّةَ الْعَظْمَى وَ الطَّرِيقَةَ الْوَسْطَى الَّتِي يَرْجِعُ إِلَيْهَا الْعَالِي وَ يَلْحَقُ بِهَا التَّالِي وَ قَوِّنَا عَلَى طَاعَتِهِ وَ ثَبِّتْنَا عَلَى مُشَايَعَتِهِ وَ آمِنُنَا عَلَيْهِ بِمُتَابَعَتِهِ وَ اجْعَلْنَا فِي حَزْبِهِ الْقَوَامِينَ بِأَمْرِ الصَّابِرِينَ مَعَهُ الطَّالِبِينَ رِضَاكَ بِمَنَاصِحَتِهِ حَتَّى تَحْشُرْنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي أَنْصَارِهِ وَ أَعْوَانِهِ وَ مَقْوِيَةَ سُلْطَانِهِ اللَّهُمَّ وَ اجْعَلْ ذَلِكَ لَنَا خَالِصًا مِنْ كُلِّ شَكٍّ وَ شُبْهَةٍ وَ رِيَاءٍ وَ سَمْعَةٍ حَتَّى لَا نَعْتَمِدَ بِهِ غَيْرَكَ وَ لَا نَطْلُبَ بِهِ إِلَّا وَجْهَكَ وَ حَتَّى نُحَلِّقَ مَحَلَّهُ وَ نُجْعَلْنَا فِي الْجَنَّةِ مَعَهُ وَ أَعِدْنَا مِنَ السَّامَةِ وَ الْكَسَلِ وَ الْفِتْرَةِ وَ اجْعَلْنَا مِمَّنْ تَنْصُرُ بِهِ لَدِينِكَ وَ تُعِزُّ بِهِ نَصْرَ وَلِيِّكَ وَ لَا تَسْتَبْدِلْ بِنَا غَيْرَنَا فَإِنَّ اسْتِبْدَالَكَ بِنَا غَيْرَنَا عَلَيْكَ يَسِيرٌ وَ هُوَ عَلَيْنَا كَثِيرٌ (كَبِيرٌ) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى وُلَادَةِ عَهْدِهِ وَ الْأَئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ وَ بَلِّغْهُمْ آمَانَهُمْ وَ زِدْ فِي آجَالِهِمْ وَ أَعِزِّ نَصْرَهُمْ وَ تَمِّمْ لَهُمْ مَا أَسْنَدْتَ إِلَيْهِمْ مِنْ

أَمْرِكُ لَهُمْ وَ ثَبَّتْ دَعَائِمَهُمْ وَ اجْعَلْنَا لَهُمْ أَعْوَانًا وَ عَلَى دِينِكَ أَنْصَارًا فَإِنَّهُمْ مَعَادِنُ كَلِمَاتِكَ وَ خُزَّانُ عِلْمِكَ وَ أَرْكَانُ
تَوْحِيدِكَ وَ دَعَائِمُ دِينِكَ وَ وِلَاةُ أَمْرِكَ وَ خَالِصَتُكَ مِنْ عِبَادِكَ وَ صَفْوَتُكَ مِنْ خَلْقِكَ وَ أَوْلِيَائُكَ وَ سَلَاتِلُ أَوْلِيَائِكَ وَ
صَفْوَةُ أَوْلَادِ نَبِيِّكَ وَ السَّلَامُ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ